

קול צופיין

קול צפ"ן נשאו קול יחדו ירננו

גיליון מס' 1288

צו תשפ"ו השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

ליל הסדר לחיילים

הנני עלף צר" ה' לא פועל ישירות יש לו שליחים "והעליתי עלף גוים רבים קהילות הים לגליו". גם מוצרים ה" הוציא אותנו על ידי שליחים. הוא המוציא "לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצלתי אתכם מעבדתם וגאלי אתכם ברוע נטויה ובשפטים גדלים" ומשה היה השליח שהוציא את ישראל מתחת סבלת מצרים והציל אותם מעבדתם, הוא זה שבמטוה עשה במוצרים שפטים גדלים. ובני ישראל שהוא השליח וה' הוא הפועל "וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלת מצרים" (שמות ו).

ה' יגאל את הגאולה השלמה ע"י שליחים

גם בגאולה השלמה ה' מוציא אותנו מהגלות ויש לו שליחים. וישב ה' אלהיך את שבותך ורחמך וישב וקבץ מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שפחה" (דברים ז). השליחים לפעמים אינם שומרים את כל התרי"ג מצוות. כך לומד הרמב"ם מרבי עקיבא שקרא לבר כוכבא משיח. ממנו נלמד שלא כל השליחים היו שומרי כל התרי"ג מצוות, בסופו של דבר כל הפעולה של השליחים מתייחסת לה'. "ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם" (ראה עוד ידמיהו כט יד. יחזקאל יא יז. כ. כ. מא. לו כד. לו כא. לו כז).

זה ההסבר לרמב"ם שכתב (הלכות מלכים יא א) כי מלך המשיח הוא השליח שמקבץ נדחי ישראל. "וכל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר, אלא בתורה ובמשה רבינו, שהרי התורה העידה עליו שנאמר 'ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבץ' וגו'". והרי הפסוקים בספר דברים מדברים על ה' שגואל את ישראל, ומנין למד הרמב"ם שהמשיח גואל אותם? והתשובה היא שכך תמיד ה' פועל, כך היה ביציאת מצרים וכך יהיה בגאולה העתידה.

איך נראה השליח?

אם אנחנו בוחרים את השליח הוא שליח צדיק "הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו, כפי תורה שבכתב ושבעל פה, ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה'". ואם ה' בוחר את השליח הוא יכול להיות כמו בר כוכבא שלא שמר את כל התרי"ג המצוות ולפעמים אפילו כמו כורש "פה אמר ה' למשיחו לכורש אשר החזקתי בימינו וכו'". (ישעיה פרק מה) וכמובן יכולים להיות הרבה שליחים למקום.

גאלנו וגאל את אבותינו

בחזית האירנית

אם היינו רואים את קריעת ים סוף במשך שבעה ימים, במשך שבוע שלם, כנראה שהיינו מתרגלים לנס והיינו חושבים שזה טבעי. אבל באמת זה נס כפול שבע שצריך להודות עליו פי כמה וכמה. זה בדיוק מה שקורה לנו בחזית האירנית. התרגלנו לכך, כבר ממלחמת עם כלביא, שמטוסי ישראל שולטים על שמי אירן הגדולה פי 70 ממדינת ישראל, ומפציצים את מעוזי הכח של מוטר הרשע ואין פוצה פה ומצפצף.

גם הנס המופלא שלא נפקד ממנו שום מטוס במלחמה היא ובמלחמה הזו, לא נפל שום חייל, לא קרתה שום תקלה - זה פלא עצום שאסור להתרגל אליו, וצריך להודות עליו בכל רגע ובכל שעה. זה דבר שלא היה מעולם בשום מלחמה מאז בריאת העולם. אין לזה אח ורע גם לא במלחמות ישראל ולא בעולם.

קול ה' שבר ארזים וישבר ה' את ארזי הקנן

על המלחמה בלבנון אנחנו קוראים בנבואת יחזקאל. שם מתוארת הנקמה של ה' באומות שסובבות אותנו. וכיון שנבואות שנכתבו הן נבואות שהוצרכו לדורות, הנביא מדבר גם עלינו. אם נספור את מספר הפסוקים נראה כי הנביא מקדיש 6 פסוקים על הנקמה בעמון. 4 פסוקים על הנקמה במואב ושעיר, 3 פסוקים על הנקמה באדום. 2 פסוקים על הנקמה בפלישתים (יחזקאל כו).

לעומת זאת הוא מקדיש 3 פרקים שהם 83 פסוקים על הנקמה בלבנון (יחזקאל כז-כח) כמושל שגבה ליבו. "בן אדם אמר לנגיד צר פה אמר אדני אלוקים יען גבה לבך ותאמר אל אני". הגאווה הביאה את הגול והחמס "ברב רכלתך מלו תוךך חמס ותחטא ואחללך מהר אלהים ואבדך". מי שעוזר לך ומתווה לך את הדרך היו הפרסים "פרס ולוד ופוט היו בחילך, אנשי מלחמתך מגן וכובע תלו בך, המה נתנו דרדך". לכן "ושחתו חמות צר והרסו מגדליה וסחיתו עפרה מקנה ונתתי אותה לצחית סלע".

שלוחו של ה' כמותו

ה' אומר שהוא ישמיד את צר צידון ובנותיה. "לכן פה אמר אדני אלוקים

מצווה יהודית על ניסך שבכל יום עמנו

ומכאן קושיה עצומה על אחד מחכמי ארה"ב שכתב כי אסור לשמוע בנצחונות של ישראל, והשמחים בהם ח"ו כאילו שמחים ורוקדים לפני העגל רח"ל. וזאת עלתה לו כי לא התבונן בפסוקים רבים בתורה ובנביאים שבהם ה' פועל דרך שליחים. וח"ו לומר שפעולתו דרך שליחים היא ע"ז ח"ו. שהרי כל נס חנוכה ופורים היה על ידי שליחים, ולפעמים אפילו חרבונא ואחשוורוש היו שליחים לבצע את דבר ה'.

וגם בנס של מיתת צבא סנחריב נאמר "וַיֵּצֵא מֶלֶךְ הַ' וַיִּנְחַם בְּמַתְנֵהוּ אֲשׁוּר מֵאֶה וּשְׂמֹנִים וַחֲמִשָּׁה אֲלָף וַיִּשְׁפְּמוּ בְּבִקְרֹ וַהֲנִיחָהוּ כָלֶם פְּגָרִים מֵתִים" (ישעיה לו לו). וחזקיה שלא הודה לה' על הנס הגדול - נענש שלא זכה להיות משיח צדקנו. על כן אנחנו מודים בכל יום במוזדים "על ניסך שבכל יום עמנו" ואלו ניסים שנעשים על ידי שליחים משליחים שונים.

אפשר לשמוע ההגדה

לא חייבים לומר את כל ההגדה, אפשר לשמוע. ונוהגים לומר בקול פסח מצה ומרור. אבל באמת גם זה אפשר לשמוע מאחרים. וכמוכן שצריך לשמוע קול מוש ולא הקלטה. ויכול אדם לשמוע גם מאשה ויוצא ידי חובה כי גם היא חייבת בסיפור יציאת מצרים (שו"ע תעב יד. פרי מגדים תע"ט א"א ב). יש אומרים כי האומר את ההגדה בעצמו - ישמיע לאזניו, ולא בלחש.

עד התחטפנו שינה

כתוב בשו"ע (תפא ב) "חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים, ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו, עד שתחטפנו שינה". ולכן גם מי שלא יכול לקיים את כל מצוות הסדר, יספר בלשונו את סיפור יציאת מצרים ואת הסיפור של ניסי דורנו בכל יכולתו.

אכילה ושתייה לפני או במהלך אמירת ההגדה

כתב השו"ע (תעג ג) "אם ירצה לשתות כמה כוסות, הרשות בידו; ומכל מקום ראוי ליהדר שלא לשתות בין ראשון לשני, אם לא לצורך גדול, כדי שלא ישתכר וימנע מלעשות הסדר וקריאת ההגדה". ומותר לשתות שאר משקין (משנ"ב טז). כן נוהגים לאכול אגוזים וביצה בעת קריאת ההגדה, אבל את המצות אוכלים לכתחילה רק אחרי קריאת ההגדה. ואם יש צורך גדול אפשר לאכול לפני קריאת ההגדה (שו"ת שבט הלוי חלק ט' סימן ק"ח סעיף א').

זמן קריאת ההגדה

קידוש והגדה לכתחילה אחרי צאת הכוכבים

כתב בכף החיים (תעג ס"ק ד) כי בשבתות וימים טובים יכולין להוסיף מחול על הקדוש. עם זאת בפסח אי אפשר להקדים את הקידוש כי זמן אכילת מצה הוא בלילה. שהרי במצות של קרבן פסח כתוב "על מצות ומררים יאכלוהו", וקרבת הפסח והמצות שאיתו לא נאכלים אלא בלילה דכתיב "ואכלו את הבשר בלילה הזה". ולמרות שהקידוש נאמר הרבה לפני אכילת המצה, ואם התחיל קידוש לפני צאת הכוכבים יאכל את המצה אח"כ. מכל מקום כל הסיפור וארבעת הכוסות הם חלק מליל הסדר "בעי נמי דליהוי בשעה שראוי לאכול מצה ומרור".

אם קידש ואמר הגדה לפני צאת הכוכבים

ובס"ק ו כתב כף החיים בשם שולחן גבוה "ובדיעבד אם קידש מבעוד יום וכן בענין מצות והגדה ואכילת כרפס אם עשה מבעוד יום - יצא. אבל אכילת מצה ומרור דאיתקש לפסח אפילו בדיעבד לא יצא". ולדעת המהר"ל ידי חובת קידוש - יצא, אבל ידי חובת כרפס ו'הגדת' - לא יצא. ומדברי התרומת הדשן הנז' ודעמיה משמע אף ידי חובת קידוש נמי לא יצא. ועל כן מסכם כף החיים נראה דדוקא בקידוש יש לומר דיצא משום ספק ברכות להקל אבל לענין אכילת כרפס ומצות והגדת צריך לחזור עליהם משתחשך" (בשו"ת מנחת יצחק חלק י' סימן מ"א כתב שאין לקדש מבעוד אף לא בשעת הדחק. אך בשו"ת מנחת אשר חלק ג' סימן ל"ו כתב שבשעת הדחק אפשר לקדש מבעוד יום. וכן בספר דעת זקנים סגל, עמ"ס ס"ט מובא בשם הגר"י זילברשטיין שליט"א שבדיעבד אפשר לקדש מבעוד יום).

חייל ואשה שלא יכולים להמתין עד צאת הכוכבים

חייל או אשה בבית שלא יכולה להמתין עד צאת הכוכבים יכולים להתחיל בעריכת הסדר מבעוד יום לפני הקידוש, ולומר את ההגדה עד "רבן גמליאל אומר", ואחר צאת הכוכבים יקדשו וימשיכו באמירת ההגדה. ואם

גם בגאולה
השלמה ה'
מוציא אותנו
מהגלות ויש
לו שליחים.
וְיֹשֶׁב ה'
אֱלֹהֵיךָ אֶת
שְׁבוּתֶךָ
וְרַחֲמֶיךָ וְשִׁב
וְקַבְּצֶיךָ מִכָּל
הָעַמִּים אֲשֶׁר
הִפְצִיךָ ה'
אֱלֹהֵיךָ
שְׁמָה

ליל סדר לחיילים בחזית

תפילת ערבית של ליל פסח

בשו"ע בהלכות שבת (רסז ב): "מקדימין להתפלל ערבית יותר מבימות החול, ובפלג המנחה יכול להדליק ולקבל שבת בתפלת ערבית ולאכול מיד". וכתב המשנ"ב שטוב לאכול קצת גם בלילה אחר צאת הכוכבים (ס"ה). אמנם בפסח כתוב "יהיה שלחנו ערוך מבעוד יום, כדי לאכול מיד כשתחשך" ומסיים "אבל לא יאמר קידוש עד שתחשך" (תע"ב ב). משמע שהתפילה וההלל יכולים להיעשות קודם לכן.

ברכת ההלל שבתפילה

חייל או כל אדם שמתפלל ביחידות תפילת ערבית בליל הסדר יאמר את ההלל בשמחה גדולה עם ברכה תחילה וסוף (שו"ע תפז ד כה"ח ס"ק מב). יש אומרים שלא יברך על אמירת ההלל לפני צאת הכוכבים, אבל מלשון שו"ע משמע שאפשר לומר הלל לפני צאת הכוכבים (תעב סעיף א) שכתב "לא יאמר קידוש עד שתחשך" משמע שהתפילה וההלל אפשר קודם לכן.

מצוות הפסח - מהתורה ומדרבנן

יש מצווה לכל איש ואשה לאכול מצה ומרור ולשתות ארבע כוסות. כמו כן יש מצווה לספר את סיפור יציאת מצרים ולומר הלל בליל הסדר. צריך לזכור כי סיפור יציאת מצרים, אכילת מצה, ומצוות שמחת יום טוב - הם חיוב מהתורה. לעומת זאת שתיית ארבע כוסות, הסיבה, אכילת מרור, כורך ואפיקומן - הם חיוב מדרבנן.

איזה מצוות קשורות אחת בשניה

המצוות הללו לא קשורות בהכרח אחת לשניה. חיוב אמירת ההגדה היא מצות עשה מן התורה, ואף מי שאין לו מצה ומרור או שאינו יכול לאוכלם חייב בה. כדאי לומר את ההגדה ליד מצה שנקראת "לחם עוני" - שעונים עליו דברים הרבה". אבל זה לא מעכב ואפשר לומר את ההגדה גם בלי לטעום ולא לראות מצה. אי אפשר לעשות קידוש כשאין מצה כי אין קידוש אלא במקום סעודה. גם שתיית היין לא יכולה להיות בבית אחת, אלא על סדר ההגדה.

כתב המשנ"ב כי מי "שאינו יכול לאכול כזית מצה - כתב בחיי אדם דיכול לומר יהללך לכולי עלמא. אכן בברכת 'אשר גאלנו' לא יאמר 'לאכול בו מצה ומרור' רק יאמר 'הגיענו הלילה הזה כן ה' אלהינו יגיענו וכו'" (ביאור הלכה תעג).

אי אפשר לחכות כל כך יעשו קידוש לפני צאת הכוכבים, ידלגו על 'אמר רבן גמליאל' ועל על ברכת "אשר גאלנו" ואמירת ההלל. יתחילו בסעודה ללא נטילת ידיים והמוציא, ויאכלו כל המאכלים מלבד המצה. אחר צאת הכוכבים יאמרו אמר רבן גמליאל, 'ברכו ברכת "אשר גאלנו" ויאמרו את ההלל. אחר כך יטלו ידיים ויאכלו מצה, מרור, כורך ואפיקומן.

עריכת סדר מהירה

איך מקצרים את ההגדה

מי שאינו יכול להישאר ער עד שעה מאוחרת ומוכרח לקצר בעריכת הסדר, יקדש וישתה כוס ראשון בהסיבה. ידלג ויאמר 'רבן גמליאל אומר', 'כל שלא אמר וכו', יברך ברכת "גאל ישראל" וישתה כוס שני. אם יש לו זמן נוסף יאמר 'מה נשתנה' ו'עבדים היינו', שהוא עיקר חיוב סיפור יציאת מצרים. ואם יש עוד זמן יאמר את שאר חלקי ההגדה.

סעודה מהירה

לאחר "מגיד" יטול ידיים, יאכל מצה, מרור וכורך. אם אין לו זמן - יאכל רק מצה. ואם יש יותר זמן - יאכל מרור, ואם יש יותר זמן - יאכל כורך. אחר הסעודה - יאכל כזית מצה לשם אפיקומן, יברך ברכת המזון, וישתה כוס שלישי. אם אין לו זמן לשתות כוס רביעי - יברך כעת ברכה אחרונה על היין, ואם יש לו זמן - ישתה גם כוס רביעית ואח"כ יברך ברכה אחרונה. אומנם אם יש לו זמן לאכול רק מצה אחת, יאכל את המצה רק בסוף הסעודה - האפיקומן.

המשך ההגדה אחרי הסעודה

אם יש זמן נוסף - יאמר הלל, וישתה כוס רביעי. ואם בשעת אמירת ההגדה דילג על חלקו הראשון של ההלל - ישלימו כעת אם יש לו זמן. אם יש לו זמן נוסף - לא ישתה את הכוס בגמר ההלל, אלא יאמר גם נשמת כל חי עם הברכה שבסופה, ויברך ברכה אחרונה. אם בירך ברכה אחרונה לאחר כוס שלישי - יברך שוב לאחר כוס זו.

סדר שנעשה מאוחר בלילה

מי שלא הצליח לקרוא הגדה ולאכול מצה עד סמוך לחצות - יקדים את אכילת המצה והמרור לאמירת ההגדה כדי שיספיק לאוכלם לפני חצות. אחר כך יאמר את ההגדה, ואחר כך יסעד את סעודתו. מי שנתעכב ועשה סדר הפסח אחר חצות - יערוך הסדר כרגיל אך לא יברך "על אכילת מצה" ו"על אכילת מרור". וכן לא יברך ברכת "גאל ישראל" שבסוף ההגדה, אלא יאמר אותה בלי שם ומלכות. אמנם את ההלל וברכת "ההלל" - יברך כרגיל (כה"ח תעו ס"ק י, יד).

מי שקשה לו לשתות יין

מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו, או שונאו - צריך לדחוק עצמו ולשתות, לקיים מצות ארבע כוסות. ואדם כזה יכול לקחת לכתחילה מיץ ענבים (עיין תעב ז). אם השתייה תגרום לו לחולי או שיפול למשכב - אינו חייב לשתות יין (משנ"ב לה). ומי שהזהירו אותו הרופאים שהיין קשה ומסוכן לו יש אומרים ששתיית היין היא מצווה הבאה בעבירה (עיין שו"ת מנחת יצחק חלק ד' סימן ק"ב אות ב', שדן במי שהזהירו אותו הרופאים שאכילת מצה ומרור מסוכנת לו, והביא בשם המהר"י אסאד או"ח סימן ק"ס שאם אכל, הרי זו מצוה הבאה בעבירה).

מי שלא יכול להסב

כתב כף החיים על או"ח סימן תעב "מי שיש לו מכה בזרוע שמאל בענין שאינו יכול להיסב על צד שמאל, נראה בכגון זה פטור מהסיבה **דלא תיקנו חז"ל הסיבה אלא דרך חירות ודרך תענוג ולא דרך צער** ר"ל שיבא לידי צער". וכן הדין למי שנמצא באזור מלחמה או ברכב קרבי שאומר את ההגדה ושותה את היין ואוכל את המצות בלכתך בדרך, שאינו חייב להסב, כי אין דרך להסב בעת נסיעה.

אכילת חריין או חסה

גם מי שרגיל לאכול מרור חריף (חריין) יכול לאכול חסה נקייה מתולעים. ויקח לכתחילה עלה אחד גדול או שניים בינוניים. ואם הוא חלש וקשה לו יכול לקחת כשיעור הקטן בנפח 17 גרם. אם אין לו כלל או יש לו קצת - יאכל, אבל לא יברך על אכילת מרור.

דיני אכילת מצה

שלוש מצות

באופן רגיל מונחות שלוש מצות לפני עורך הסדר. אחרי ברכת המוציא ועל אכילת מצה הוא אוכל בהסיבה כזית מהמצה העליונה וכזית גם מהמצה האמצעית. (תעה א). ובדיעבד אם אכל כזית אחד בין מהשלמה ובין מהפרוסה יצא (משנ"ב תעה ס"ק יא). יש אומרים שבני הבית שאינם אוכלים כזית שלם מן המצות של קערת עורך הסדר וקשה להם - יכולים הם להסתפק באכילת כזית אחד (שו"ת מנחת אשר ח"ג סימן ל"ט אות ב').

תוך ארבע דקות

חייב לאכול את המצה תוך כדי "אכילת פרס", דהיינו תוך ארבע דקות. ואם אינו יכול לאכול משתייה, יאכל לפחות מאחת מהן תוך ארבע דקות, וטוב שתהיה ה"כזית" מן המצה העליונה, ואם אכל מהתחתונה - יצא (עיין שו"ע תעה סעי' ו. בא"ח צו לד. שיעורי תורה הגרא"ח נאה, סימן ג' סעיף ט"ו. שו"ת אור לציון חלק ג' פרק ט"ו סעיף י"ג).

לאכול כדרכו

צריך לאכול את המצה כדרך אכילתו, ולא לבלוע אותה וכד'. וטוב שלא יכניס את שתי המצות בבת אחת לתוך פיו שאין זו דרך "אכילה" והתורה ציותה "בערב תאכלו מצה". אלא יאחז את שתי המצות ביד ימין ויכניס לפיו כדרך אכילה לועס ובולע, וכשגומר - אוכל את השאר (עיין מה"ח שם ס"ק חי בספרת המג"א. בא"ח צו לד).

כורך - אפיקומן

ב"כורך" אוכל כזית מצה ביחד עם מרור וטובל בחרוסת. "לאחר גמור כל הסעודה אוכלים מהמצה השמורה תחת המפה כזית כל אחד, זכר לפסח הנאכל על השובע, ויאכלנו בהסיבה ולא יברך עליו, ויהא זהיר לאכול קודם חצות" (תעו סעיף א). "ולכתחלה טוב שיקח שני זיתים אחד זכר לפסח ואחד זכר למצה הנאכלת עמו" (משנ"ב תע"ז ס"ק א). זקן או חולה שקשה לו לאכול שני כזיתים, יאכל לפחות כזית אחד ויצא ידי חובו.

"חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים, ולספר בניסים ובנפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו, עד שתחטפנו שינה". ולכן גם מי שלא יכול לקיים את כל מצוות הסדר, יספר בלשונו את סיפור יציאת מצרים ואת הסיפור של ניסי דורנו בכל יכולתו

דיני מרור וארבע כוסות

גודל הגביע וסוג היין

בשולחן ערוך (תעב ט) כתוב ששיעור כוס הוא רביעית, דהיינו 86 גרם (בגמטריה כוס) ויכול לשים קצת מים ביין שלא יהיה חריף מדי. אם הכוס היא רק רביעית - ישתה כולו או רובו. ואם הכוס גדולה - צריך לשתות ממנו רביעית או רוב רביעית ודי בכך. ויש אומרים שצריך לשתות רוב הכוס, אפילו מחזיק כמה רביעיות.

אפשר לשתות גם מיץ ענבים טוב, ויש הסוברים שיש לקחת דוקא יין (אור לציון חלק ג' פרק ט"ו סעיף ד'). ומרן הרב אליהו היה מערב יין במיץ ענבים כדי שלא יישן. חייל שלא יכול לשתות יין - יכול לכתחילה לשתות מיץ ענבים.

שיעור הכזית למצת המצווה, לכוך ולאפיקומן

שיעור "כזית" הוא 27 גרם. ומקילים לזן וחולה ומחשבים "כזית" 20 גרם (ש"ע תפז והחונים עליו). בארחת רבינו (מהדורה חדשה חלק ב' עמ' ע"ו) מובא שהחזו"א החשיב רבע מצת יד לכזית. וראה בחזו"א (או"ח סימן ל"ט ס"ק י"ז) ששיעור הכזית מצה נקבע על פי אומד עין. וכתב בקהלות יעקב (פסחים סימן מג"ג) שלדעת החזון איש מעיקר הדין יש לשער את גודל הזית של ימינו, ורק לחומרא אומרים כחצי ביצה או שליש ביצה.

מי שיש לו רק חצי מצה

אנחנו לא פוסקים בזה כדעת החזון איש, אבל בגלל דעתו - מי שאין לו רק חצי כזית, יאכלנו. וכתב החיד"א כי כמו שחצי שיעור אסור מהתורה כך יש מצווה בחצי שיעור. ובוודאי יש בו זכר המצווה ולכן צריך לאוכלו (ברכי יוסף תפז סק"ד). במקרה זה לא יברך על "על אכילת מצה". ואפילו אם יש לו פחות מעשרים גרם לא יברך, אלא ישמע ברכה מאחרים. עם זאת את ברכת המוציא מברכים אפילו בשיעור מועט.

מי שיש לו כזית אחד

מי שאין לו מצה שמורה אלא "כזית", מברך "על אכילת מרור" ואוכל מרור ואחר כך יאכל שאר תבשילין, וכשגומר סעודתו יטול ידיו ויברך "המוציא לחם" ו"על אכילת מצה" ואוכל את אותו "כזית" בהסיבה, ואינו טועם אחריו כלום. ויש אומרים שכאשר לא אוכל כביצה לא מברך על נטילת ידים (ש"ע קנה ב).

מי שיש לו שניים, שלושה וארבעה

אם יש לאדם רק שני "כזיתות" מצה - יאכל את הראשונה בתחילה ויברך עליה "המוציא לחם" ו"על אכילת מצה", ואת השנייה יאכל באפיקומן. אם יש לו שלוש מצות - יאכל גם ב"כוך". ואם יש לו ארבע ויותר יאכל שתיים אחרי "המוציא", אחת ב"כוך" ואחת באפיקומן. והמחמיר לאוכל שתי "כזיתות" מצה באפיקומן תבוא עליו ברכה (ש"ע תפז והחונים עליו).

אכילה אחר הצות לילה

מי שנתעכב ועשה סדר הפסח אחר חצות יערוך הסדר כרגיל אך לא יברך "על אכילת מצה" ו"על אכילת מרור". וכן לא יברך ברכת "גאל ישראל" שבסוף ההגדה, אלא יאמר אותה בלי שם ומלכות. אמנם את ההלל וברכת "ההללך" יאמר כרגיל (כה"ח תעז ס"ק ז, יד).

שתי קפה אחרי האפיקומן

בשולחן ערוך כתוב שלא שותים שום משקה אחרי אפיקומן וארבע כוסות, אלא מים בלבד. וכמה טעמים נאמרו בדבר, הראשון שלא ישתה יין שמא ירדם ולא יקיים את המצווה לספר ביציאת מצרים ובנפלאותיו של הקדוש ברוך הוא כפי שראוי אפילו כל הלילה. ולפי זה אסור דווקא יין ומשקאות משכרים אחרים. יש אומרים שהחשש שיראה כאילו הוסיף על ארבע כוסות, ולפי זה רק מה שראוי לארבע כוסות אסור - דהיינו חמר מדינה. ויש שכתבו משום שלא יתבטל טעם מצה מפיו ע"י שתייתו, וכמו שאסרו לאכול אחר הסדר מטעם זה ולפי טעם זה כל משקה, אפילו אינו חמר מדינה ואינו משכר, אסור. ולפי לשון השו"ע החמיר בכל משקה, **מכל מקום במקום צורך גדול יש לסמוך על סברא הראשונה להחיר לו לשתות שאר משקין שאין משכרין**. ולכן חייל שצריך לשתות קפה שלא ירדם על משמרתו - יכול לשתות קפה או כל משקה אחר שגורם לו לשמור על העירנות שלו.

סיפורים על הרב זצ"ל

קיבלת את המצות?

בכל שנה בערב חג הפסח הרב היה אופה מצות יד. מלבד זה שהמצות הללו היו טעימות, הרבה אנשים רצו לקבל מהן כי אמרו שיש בהן סגולה גדולה. פעם ביקשתי קילו מצות כאלו כדי להביאם להורי, שאיתם אני חוגג את ליל הסדר, אבל מי שהיה אחראי על הקמח לא הסכים. כנראה שלא היה לו מספיק קמח או מצות והוא נתן לי רק שלוש.

הצטערתי שקיבלתי רק שלוש מצות, אבל הבנתי שזה מה שיש ושמתני אותן במקפאי. בצהריים באו בנות המשפחה לעזור לאשתי וניקו את המקרה. הן ראו את המצות, שנראות עבות יותר מהמצות הרגילות, וכיוון שחשבו שזה מאפה חמץ זרקו אותן לפח האשפה. כשראיתי מה שנעשה כבר היה מאוחר. לא היו לי כלל מצות לחג שמתקרב ובא.

לפני כניסת החג באתי לקבל ברכה מהרב. קיבלתי ברכה, ורגע לפני שאני יוצא, כשאני כבר עומד בדלת, קורא לי הרב ושואל: יש לך מצות לחג? גמגמתי משהו, והרב ביקש שאמתין וחזר כעבור רגע עם קילו מצות אפיית יד. לא היה לי נעים לקחת את המצות של הרב, אבל הרב עמד על דעתו. מיותר לתאר כמה שמחה הביאו המצות הללו לבית הורי. שנה אחר כך הרב רשם על שמי שלושה קילו מצות, הרבה לפני חג הפסח. ומאותה שנה שבה הצטערתי הוא היה שואל אותי בכל שנה האם יש לי מספיק מצות והאם אני מרוצה. גם בשנה האחרונה שאפינו מצות עם הרב, והרב כבר יושב על כיסא גלגלים, הוא לא שכח לרשום על שמי כמות מכובדת של מצות ולשאל אותי אחרי האפייה אם אכן קיבלתי את המצות.

(רוני לוי, נהגו של הרב)

מדוע בכה הרב אליהו?

היה זה בימי האינתיפאדה הראשונה. בחור צעיר שנישא לא מכבר נסע בכביש בדרך ליישוב מגוריו ונורה מן המארב. הקליעים פגעו בו והוא נהרג. נתבקשתי להודיע לאלמנה הצעירה על מות בעלה, שנישאה לו זה עתה, והדבר היה לא קל, בלשון המעטה. הייתי צריך לגייס את כל כוחות הנפש שלי על-מנת לסייע לה לעבור את התקופה הקשה הזאת, ונעזרתי רבות ברב זצ"ל, בשאלות שונות שעלו כתוצאה מהמקרה המוזעזע.

בערב פסח, אחרי בדיקת חמץ, התקשרה אלי האלמנה ושאלה אותי האם מכירת החמץ של בעלה המנוח תופסת או שהיא צריכה לעשות מכירה מחדש. מכירת חמץ זו בדרך כלל שליחות של האדם לרב שימכור את החמץ שלו. אבל אם המוכר נפטר, כל השליחות בטלה. התקשרתי לרב ושאלתי אותו את השאלה. האמת היא, שמבחינה הלכתית זוהי שאלה די פשוטה, אבל הייתי מוזעזע מהשאלה ולא רציתי להכריע בה לבדי. הרב שמע את השאלה והתחיל לבכות. מעולם לא שמעתי את הרב אליהו בוכה, אבל מעולם גם לא נפגשתי במציאות עם כאב כל כך גדול.

לאחר מכן אמר לי הרב: "איפה יש בעולם עוד יהודים כאלה, אלמנה צעירה שכל החיים שלה נהרסו בבת אחת רוצה לקיים את דבר ה' כהלכתו? איפה עוד יש לקב"ה בני-אדם כאלה מיוחדים?".

(הרב רא"ם הכהן, ראש הישיבה ורב היישוב עתניאל)

תשובה כהלכה

הקבצים במחשב הם סלפני חמש שנים. האם עדיין צריך לחפש את הבעלים? צריך לרשום את הפרטים ואת השווי המוערך בפנקס, עד שיבוא אליהו או עד שיבוא המאבד. בינתיים אפשר להשתמש.

חייל מל"ק. חייל אשכנזי שנמצא בשבת בצבא והוא דתי יחידי ומדליק נרות שבת בבסיס בברכה, האם הוא מקבל עליו שבת בהדלקת נרות? או שמא בכל מקרה גברים מקבלים שבת בתפילה? גברים לא נהגו לקבל שבת בהדלקה (משנה ברהר על סימן רסג סעיף י').

קפיצה קפיצה? אנו חייילים בקו מצביע בגבול לבנון. אם עושים הקפצת תרגול ואחד מאתנו "נפצע" באמצע תפילת שמונה עשרה, האם מותר לו לקפוץ, או שצריך לסיים קודם את תפילת העמידה? אם זה תרגיל - לסיים את הברכות תחילה וסוף של כל ברכה ולסיים תפילת י"ח. אפשר גם להפסיק את התפילה ולא לדבר, ואם לא הייתה הפסקה אחכה מדי, להמשיך ברכב בישיבה או במקום שאליו מגיעים ויש יישוב דעת.

צד קיצוץ אלוהי. מצאתי מחשב נייד ישן ליד הפח בערב פסח, ופרסמתי במייל בשכונה בשתי שפות בינתיים אף אחד לא השיב וגם אף אחד לא פרסם שאיבד.